

FENER RUM PATRİKHANESİ'NİN HUKUKİ STATÜSÜ

Gözde KILIÇ YAŞIN

-

Analiz No : 2022 / 23

18.10.2022

Fener Rum Patrikhanesi, Türkiyenin tanıdığı yetki alanları dışına çıkan ve Türkiye Cumhuriyetinin tanımadığı bir statüyü zorlayan kimi faaliyetleriyle gündeme gelmektedir. Türkiye açısından Patrikhane, sıradan bir kilisenin hak ve yetkileriyle sadece Ortodoks Rum azınlığın dini ihtiyaçlarını yerine getirmesi için Türkiye topraklarında kalmasına izin verilen ve Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına tabi bir Türk kurumudur. Fener Rum Patrikhanesinin hukuki statüsünü belirleyecek olan da içinde bulunduğu devletin hukuk sistemidir. Yani Osmanlı Devleti döneminde tanınmış bir yetki ya da farklı bir statü söz konusu olsaydı bile yetkileri ve statüsü Türkiye Cumhuriyetinin tanıdığı kadarıyla devam edecekti. Yine Osmanlı Devletinin verdiği yetkiler sürdürülecekse de bu yetkiler ancak Türkiye Cumhuriyeti içerisindeki Ortodoks Rum cemaatin dini ihtiyaçlarının giderilmesini sağlayabilecek kapsamda olacaktı. Bir devlet ile o devletin kurumunun ilişkisi, temel hukuk mantığıyla bu şekilde gerçekleşir. Aslında Patrikhanenin Osmanlı Devleti veya Doğu Roma Devleti içerisindeki hukuki statüsü de aynı hukuk mantığıyla düzenlenmiş ve Patrikhane ilgili devletin izin verdiği sınır ve statülerle o devletin kurumu olarak varlığını sürdürmüştür.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Sokullu Mehmed Paşanın gayretleriyle Osmanlı Devletine bağlı bir şekilde İpek şehrindeki Sırp Ortodoks Patrikhanesinin 1557 yılında açılması, 1766da kapatılması,[1] 1832de özerk bir Sırp Kilisesi kurulması ve Sultan Abdülaziz döneminde 28 Şubat 1870 tarihli ferman-ı hümayun ile Bulgar Eksarhlığının kurulması da yine birer devlet uygulamasıdır. Antakya, Kudüs ve İskenderiyenin 1516da Yavuz Sultan Selim tarafından fethi sonrasında, Osmanlı egemenliğini kabul eden bu beldelerdeki kiliselerin İstanbuldaki Ortodoks Rum Patrikliğine bağlanması keza bir devlet uygulamasıdır. 20 Ekim 1884te Osmanlı Devletinin, Rum patrikliğinin yetki alanını yeniden belirlemesi, Patrikhanenin baskı uyguladığı Antakya, Kudüs ve İskenderiye kiliselerinin özerkliğini de korumak gayesiyle İstanbuldaki Patrikhanenin doğu kiliseleri üzerindeki yetkilerine son vermesi[2] de aynı şekilde bir devlet uygulamasıdır. Nitekim bu kararla

İstanbul Rum Ortodoks Patrikliği unvanı da İstanbul Rum Patrikliği olarak değiştirilmiştir. Dolayısıyla ekümeniklik statüsünün tanınması bir tarafa, ülke sınırları içerisinde Sırpların ve Rum Patrikhanesinin baskı ve asimilasyonundan şikâyet eden Bulgar ve Arap Ortodoksların, Patrikhanenin yetki alanından çıkarılması söz konusu olmuştur. Kesin olarak söylemek gerekirse bugün Fener Rum Patrikhanesi ismiyle anılan Kilisenin tarihinin hiçbir döneminde içinde bulunduğu devletin sınırlarını aşan bir yetkisi olmamıştır. Dolayısıyla ekümeniklik sıfatını, bu anlamı içerecek şekilde kullanmamıştır.

Ekümenik kelimesinin sözlük anlamı evrensellik, evrensel birleşmedir. Dini terminoloji olarak dini birlik anlamında kullanılır. Hristiyan Kilise Hukuku açısından bir kilisenin dini yayan merkez olarak görülmesi anlamını da içerecek şekilde ekümenik kabul edilebilmesi ve diğer kiliseler üzerinde yetki ve söz sahibi olabilmesi için o kilisenin apostolik olması, yani İsa Peygamberin bir havarisi tarafından kurulmuş olması gerekmektedir. Tüm Hıristiyan kiliselerinin Hıristiyanlıkla ilgili tartışmalı konuları aydınlatmak üzere bir araya geldiği konsillerin ilki 325 tarihli İznik Ekümenik (Genel) Konsili idi. Bu Konsilde İsanın havarileri tarafından kurulmuş olan üç kilise (Roma, Antakya, İskenderiye) ekümenik (evrensel) kilise olarak belirlenmiştir. Tek kilise, tek devlet şiarını uygulamaya çalışan, bu amaçla da dini hareketleri siyasi denetim altına almak isteyen Doğu Roma İmparatoru, 381 yılında toplattığı İstanbul Konsiliyle, Antakya Patrikhanesinin Ereğli (Heraclea) Metropolitliğine bağlı bir Episkoposluk olan Fener Kilisesine patriklik statüsü vermiş ve Roma Piskoposuyla eşit haklar taşıdığını karara bağlamıştır. Bu statü 451 yılında yapılan Kadıköy Konsülünde teyid edilmiş, İstanbul Metropolitanı, Trakya, Pontus ve Küçük Asya kiliselerinin yetkilisi yapılmıştır. İlk kilise bölünmeleri 381 tarihli toplantıdan sonra ortaya çıkmıştır, çünkü diğer kiliseler İstanbuldaki kilisenin patrikliğini, apostolik olmaması nedeniyle kabul etmek istememiştir.

Ortodoks Kilise anlayışı içerisinde ekümeniklik protokoldeki önceliği yansıtmaktadır ve bu çerçevede Fener Rum Patrikhanesi, ekümenik iddiasının Doğu Ortodoks[3] dünyasında kabul görmesi sebebiyle *primus inter pares* (eşitler arası birinci) konumundadır. Patrikhane, Ortodoks kiliselerce yine Kadıköy Konsülüne atıfla ilk/ana kilise olarak görülür ve diğer Ortodoks kiliselerin buradan doğduğu kabul edilir. Diğerleriyle eşit olduğu ancak özel bir önem ve otoriteye layık görüldüğü şeklinde anlaşılabilir. Ortodoks kilisesinin iç işleyişiyle ilgili bir durumdur. Bunun pratikteki yansıması, ayinlerde Kilise ve Patrikhanelerin anılma sırasında kendisini göstermektedir. Fener Rum Patrikhanesi, ayinlerde ilk sırada anılmaktadır.

Ukraynada bir kiliseyi kendisine bağlamasından sonra yetki bölgesi dışında kilise kurduğunu düşünen kimi Ortodoks Kiliseler, 14 Eylül 2018den itibaren Fener Rum Patrikhanesini ayinlerde anmaktan vazgeçmiştir. Ne var ki günün tartışmasını anlayabilmek açısından, protokollerin öncelikli olmanın dışında da bir işlevinin canlandırılmak istendiği vurgulanmalıdır. Çünkü Ortodoks (Doğu) Kilisesini oluşturan 14 otosefal (bağımsız), 2 otonom (özerk) ve bir yarı otonom coğrafi bölge kiliselerinin[4] her birinin eşit olduğunu, bunlar arasında altlık-üstlük ilişkisinin bulunmadığını, hiçbirinin diğeri üzerinde yetki ve söz sahibi olmadığını[5] Fener Rum Patrikhanesi de kabul etmektedir. Ancak diğer patrik ve başpiskoposların yetkili olduğu coğrafya sınırlarının dışında kalan yerlerde Ortodoks Kilisesi kurmak gibi görevinin, egemenliğinin veya

yetkisinin bulunduğu iddiasında bulunması sebebiyle Patrikhane ciddi bir muhalefetle karşılaşıyor.

Ortodoks dünyasındaki tartışma; Batı Avrupa, Amerika ve Avustralyadaki diaspora kiliseleri üzerindeki egemenlik iddiasıyla ilgilidir. Ortodoks âleminde bu konudaki itirazların birkaç sebebi var. Birincisi Fener Rum Kilisesi'nin, Rumların Kilisesi olması ve yönetiminde de Rumların bulunmasıdır. Aslında Ortodoks kiliseler gerçekten de millî kiliselerdir. Her milletin, her bağımsız devletin kendi millî kilisesi bulunur. Bir millî kilisenin liderliği üstlenmek istemesi bu âlemde yadırganmaktadır. İkincisi 451 yılındaki 4. Konseyin 28. Kuralı İstanbul (Fener Rum) Kilisesi'nin yetki bölgesini sadece Asya, Trakya ve Pontus bölgeleri ile sınırlı biçimde tanır. Buna göre Trakya bölgesi bugünkü Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristanın topraklarının bir kısmını; Pontus, Trabzona kadar olan ve Karadeniz boyunca uzanan bölgeyi; Asya da Anadolunun tamamını değil sadece Antalya ve Efes civarını ifade eder. Anadolunun geri kalanı Antakya Patrikliğine (Şamdadır) bağlıdır. Kiliseler arasındaki anlaşmazlık Türkiyenin meselesi değildir. Ne var ki Fener Rum Patrikhanesinin Türkiye toprakları dışında kiliseler kurmakta oluşu Türkiyeyi ilgilendirmektedir. Patrikhanenin bu yaptığı hem Lozan Antlaşmasında yasaklanan siyasi faaliyetler kapsamına girmektedir hem de Türkiyenin devlet olarak izlediği dış politikayı zorlayan adımlar söz konusu olabilmektedir.

Diğer taraftan Patrikhanenin 350 milyon Ortodoksun ruhani lideri olduğu ve 6. yüzyıldan bu yana ekümenik sıfatını taşıdığı savının gerçek verilere dayanmadığını görmek ve bilmek gerekir. Zira iki iddia da doğru değildir. Patrikhanenin doğrudan yetkilerini kabul eden Ortodokslar, Yunanistana sonradan bağlanan kuzey kesimindeki ve adalardaki kiliseler ile dünyaya yayılmış Yunan diasporasıdır.[6] Bu da toplamda 225-300 milyon olduğu söylenen Ortodoks nüfusun yaklaşık binde 1,3ünü oluşturmaktadır. Ukraynadaki kiliselerden birinin Fener Rum Patrikhanesine bağlanmasından sonra bu kilisenin Ukraynadaki ve diasporadaki cemaatini de yukarıdaki rakama eklemek gerekebilir. Türkiyenin Fatih Sultan Mehmetin yaptığı gibi Ortodoks dünyada Patrikhane vesilesiyle etkisini arttırabileceği ya da inanç turizminin canlandırılabileceği yaklaşımları da cazip görünen ancak gerçek durumla örtüşmeyen iddialardır.

Patrikhanenin ve Patriğin tüm dünya Ortodokslarının lideri (ekümenik/evrensel) olduğu yönündeki iddia, bunu böylece kabul edecek üç onay gerektirmektedir. Her biri eşdeğerdeki olurların ilki, bu liderliği kabul edecek olan dünya üzerindeki Ortodoksların icazeti, ikincisi yazılı olmayan Hıristiyan hukukunda bu konuya ilişkin usul kurallarına uyulduğu yönündeki kabul, üçüncüsü ise böylesi bir liderlik yetkisini kullanmasına izin verecek Türkiyenin onayıdır. İlk ikisi Türkiyenin tartışacağı meseleler değildir, ancak sanki bu iki koşul karşılanmış da Türkiyenin liderlik yetkilerinin kullanımına izni koşulunun eksik kalmış yönündeki yaklaşım hatalıdır. Ayrıca sanki Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından önce Patrikhanenin içinde yaşamış olduğu devletlerce bu iznin verilmiş olduğu imajının yaratılması da maksatlıdır.

Nitekim Fener Rum Patrikhanesi gerek Doğu Roma İmparatorluğu gerekse Osmanlı Devleti döneminde sadece o ülkelerin sınırları içerisinde yetkili olabilmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu döneminde patriklerin yetkileri dini işlerle sınırlanmış ve dünya işlerine karışmaları engellenmiştir. Osmanlı hâkimiyetinden önce Ohri ve Tırnovada Bulgar, İpekte

(Pec/Kosova) İpek (Sırp) Patrikhanesi ve İstanbulda Rum Patrikhanesi özerk patriklikler olarak bulunuyordu. Fatih Sultan Mehmet ise İstanbulu aldığında küçük bir Kilise haline gelen İstanbul Patrikliğini yeniden diriltmiş, seçilen patriği Osmanlı Ortodoks tebaasının temsilcisi olarak tanımış, diğer patriklikleri bu patriğe bağlamış ve millet başı ünvanını vermiş, Divanda da Millet Başı olarak söz alma hakkı tanımıştır. Patrik temsil ettiği tebaanın devlete sadakatini sağlamakla yükümlüydü. Patrikhanenin yetki alanı Osmanlı Devletinin sınırları içerisinde bulunan Ortodoksları kapsamaktaydı. Hiçbir fermanda, beratta ekümeniklik yetkisi ya da bu anlama gelecek bir yetki tanınmamıştır. Fatih Sultan Mehmetin beratı İzdivaç ve defin işleri, sair adat işleri Rum kilise ve adetlerine göre eskisi gibi yapılacaktır.[7] der. Bu da Ortodoks tebaanın kendi adetleriyle yaşamasını sağlamak amacını göstermektedir. Patrikhane de karşılık olarak her yıl hazineye 100 bin, dış hazineye 140 bin, sadrazama 500 bin ve sadaret kethüdasına 250 akçe hediye vermekle yükümlü tutulmuştur.

Osmanlı Devleti döneminde ekümenik ifadesinin kullanıldığı iddialarına rağmen Osmanlı makamları ile patrikler arasındaki yazışmalarda ekümenik değil bende yani kul (kul/köle/bağlı) ifadesi yer almaktadır.[8] Diğer taraftan 1862 tarihli Rum Patrikhanesi Nizamnamesinin[9] de hiçbir yerinde ekümenik sıfatı kullanılmamıştır. Bu nizamnamede papaz, piskopos ve metropolitlerin seçilme, atanma ve görevlendirme usulleri ve bunların hem birbirleri hem patrik hem de devlet ile ilişkileri; patriğin seçimi usulleri, atanması, görevden alınma şartları düzenlenmiş ve yetki alanları belirlenmiştir. Nizamnâme, patriğin, pederinden beri aslen tebea-i Saltanat-ı seniyeden olması elzemdir şeklinde bir düzenleme getirir, yani seçilecek patriğin babasının da Osmanlı vatandaşı olması şartı aranır. Özetle Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren Osmanlı Devleti patrikler ve patrikhanenin statüsünü, yetkili kıldığı alanları, verdiği izinleri berat ve fermanlarla belirlemiştir. Böylece, bir devletin kendi kurumunun yetki alanlarını ve statüsünü belirleme serbestisi ilkesi geçerli olmuştur.

Bu doğrultuda Patrikhanenin içinde bulunduğu devletin sınırlarını aşan siyasi ya da ruhani herhangi bir işlevi olmamıştır.

Peki, Patrikhanenin günümüzdeki hukuki statüsü nedir? Patrikhane Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına bağlı bir Türk kurumudur. Varlık nedeni sadece İstanbulda bulunan ve mübadele dışında tutulan Ortodoks Rum kökenli Türk vatandaşlarının dini ihtiyaçlarını sağlamaktan ibarettir.

Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 2005/10694 (E) - 2007/5603 (K) sayılı kararında yer alan Fener Rum Ortodoks Patrikhanesinin ekümenik sıfatının bulunmadığına ilişkin belirlemesi[10] de Patrikhanenin Türk sistemi içerisindeki yerini gösteren önemli bir hukuki veridir. Bu karar Türkiye Devletinin hiçbir dönemde Patrikhaneye ekümenik statüsü vermediğinin vurgulandığı bir hükümdür. Lozan Antlaşmasının azınlıklar ile ilgili maddeleri, oturum tutanakları ile birlikte incelendiğinde de Patrikhanenin statüsünün gayri Müslim azınlıklara ait herhangi bir kilise veya sinagogdan daha fazla yetki veya hakka sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Lozanda Patrikhane, tek başına bir kurum olarak yer almamakla birlikte, varılan sözlü anlaşma gereği, Fener Patrikhanesi azınlığın kilisesi olarak tanımlanmış, 1453ten 1923e kadar sahip olduğu idari, siyasi ve yargısal hak ve imtiyazlarına son verilmiştir. Lozan görüşmelerinde Yunan ya da İngiliz heyetinin "ekümenik patrik" ifadesini

kullanması[11] hukuki bir sonuç doğurmaz. Lozan Antlaşmasında Patrikhane ile ilgili özel bir maddenin bulunmaması da Patrikhanenin hukuki statüsünün düzenlenmesinin Türkiye Cumhuriyetine bırakıldığının açık göstergesi ve hukuki zeminidir. Bu çerçevede Patrikhane, idari açıdan Fatih Kaymakamlığına[12], Fatih Savcılığına ve İstanbul Valiliğine muhatap kılınmıştır. Patrik seçim usulleri ya da Patrikhanenin işleyişi veya statüsü konusunda kanun hükmünde ayrı bir düzenleme yapılmamıştır. Patrik, 1862 tarihli Nizamnamenin ilgili hükümleri ve 6 Aralık 1923 tarihli 1092 sayılı İstanbul Valiliği tezkeresini esas alan bir prosedürle seçilecek kişilerin Türk Vatandaşı olmaları ve seçim sırasında Türkiyede olması koşuluyla sadece din adamları tarafından seçilmektedir.

Sonuç olarak Türkiye kabul etmese de Patrikhane ekümeniktir ifadesinde yer alan görüş temelsiz ve anlamsızdır. Bu tür tartışmalar, dini gerekçe ve kuralları zemin olarak kullanan siyasi hedeflerin yansımasından ibarettir. Hem tüm dünya Ortodokslarının Patrikhanenin liderliğini kabul ettiği söylemi hem de Osmanlı ekümenik sıfatını vermişti ifadesi yanlıştır. Türkiye, kendi devleti içerişindeki bir kurumun statüsünü belirleme serbesti ve egemenliğine haizdir. Bu çerçevede de yukarıda belirtildiği gibi Türkiye açısından Patrikhane, Ortodoks Rum azınlığın dinî ihtiyaçlarını karşılayan, tamamıyla Türkiye Cumhuriyeti yasalarına tabî dinî bir müessesedir. Türkiyenin sorumluluğu, uluslararası hukuk ve tatbikatla uyumlu olarak kendi azınlıklarının dini özgürlüklerini sağlamaktan ibarettir.

[1] İpekteki Sırp Kilisesi, 1219da Ohri Başpiskoposluğu ve İznik Patrikliğinden bağımsızlığını kazanmıştır. Stefan Duşanın 1346 yılında kendisini Sırpların ve Yunanlıların İmparatoru ilan etmesi ve bir patrik istemesi üzerine Sırp ve Bulgar din adamlarının yaptıkları toplantıyla İpek Piskoposluğu Patriklik statüsüne yükseltilmiştir. II. Mehmed döneminde Sırbistanın fethedilmesi sonucunda 1459 yılında kapatılmıştır. Şenay Öztürk Yılmaz, İpek Patrikhanesinin Kuruluşu ve Osmanlı Hâkimiyetindeki Durumu Tarih ve Gelecek Dergisi, 5/2 (Ağustos-2019), s. (393-407).

[2] Haydar Çoruh, Antakya Ortodoks Kilisesinde Arap ve Rum Matranlar Arasında Patriklik Mücadelesi, https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/03/29-HaydarCoruh.pdf; Meyli Kılıç, Tanzimat Sürecinde Antakya Ortodoks Rum Patrikhanesi ve Antakyada Dini Hayat, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,), İstanbul 2004.

[3] Doğu Ortodoksluktan ayrı olarak bir de Oryantal Ortodoksluk vardır. İki grup Ortodoksluk anlayışları sebebiyle birbirlerinden ayrışmaktadır. Örneğin İstanbul Ermeni Patrikhanesi ve Ortodoks Ermeniler, Oryantal Ortodoksluğun bir parçasıdır.

[4] Bunlar ayinlerde sayıldıkları sıraya göre İstanbul Patrikliği, İskenderiye Patrikliği, Antakya Patrikliği, Kudüs Patrikliği, Rusya Patrikliği, Belgrat Patrikliği, Romanya Patrikliği, Bulgar Patrikliği, Tiflis Patrikliği, Kıbrıs Başpiskoposluğu, Atina Başpiskoposluğu, Polonya

Metropolitliği, Arnavutluk Başpiskoposluğu, Çekoslovakya Başpiskoposluğudur.

[5] Mihail Vasiliadis, Ekümeniklikten Kurtuluş Yok, http://www.ozgurgundem.net/haber.asp?haberid=18059

[6] Fener-Rum Kilisesi'ne bağlı metropolitlikler ve başpiskoposluklar, Türkiyede: Kadıköy, Gökçe Ada-Bozca Ada, Adalar, Terkos; Türkiye dışında Girit, Oniki Adalar, ABD, Avrupa, Avustralya, Yeni Zelanda'dadır. Bunların dışında; Aynaroz Manastırlar Topluluğu, Patmos Manastırı ve Eksarhlığı, Vlatadon ve Ayia Anastasia Manastırları, Selanik Pateristik Araştırmalar Kurumu, Girit Ortodoks Akademisi, Cenevre Patrikhane Merkezi ve Kore Ortodoks İerapostolik Kurumu da Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı olarak çalışmaktadır. Cemaati de yaklaşık 300 bindir.

[7] Osman Ergin, Türk Tarihinde Evkaf, Belediye ve Patrikhaneler, İstanbul, Türkiye Basımevi, 1937, S 70.

[8] M. Macit Kenanoğlu, Kitap Değerlendirmesi: Tarihi, Siyasi, Dini ve Hukuki Açıdan Ekümenik Patrikhâne, Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, s.242, 2011/2

[9] Rum Patrikhanesi Umurunun Islahı Zımnında Patrikhane-i Mezkurede Müctemi Olan Komisyonun Patrik Intihab ve Nasbına Dair Tertib Eylediği Nizamname-i Umumi, Düzenlemenin detayları için bkz. Cihan Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine Fener Rum-Ortodoks Patriğinin Sahip Olması Gereken Nitelikler ve Seçilme Koşulları, 2019, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1214830

[10] Yargıtay kararı incelemesi için bkz. Gözde Kılıç Yaşın, Ekümenikliğin Yargı Mücadelesi, Cumhuriyet Strateji, Yıl: 4, Sayı: 166, 3 Eylül 2007

[11] Seha L. Meray, Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1970, Takım I, C. I, Kitap 1 içinde 187-188, 213, 322-329, 331, 336-341. sayfalarda ve Takım I, C. I, Kitap 2, 194, 220, 240-241, 270-272. sayfalarda ekümenik patrik ifadesinin kullanıldığı görülmektedir.

[12] İstanbul ilçelerinin son sınır düzenlemesinden önce Eyüp Kaymakamlığına bağlıydı.

Yazar Hakkında :

-

Atıfta bulunmak için: YAŞIN, Gözde KILIÇ. 2026. "FENER RUM PATRİKHANESİ'NİN HUKUKİ STATÜSÜ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2022 / 23. Ekim 18. Erişim Kasım 22, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/FENER-RUM-PATRIKHANESI-NIN-HUKUKI-STATUSU

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır